

Fáy András

1786-1864

Fáy András (1786-1864), író, politikus és nemzetgazda arcképe
(Barabás Miklós festménye nyomán)
Forrás: 1850-1930 A Nyolcvanéves
Pesti Napló Ajándék-Albuma
152. old. Budapest, 1930.

Élete

Előkelő református nemesi családból származott, apja Fáy László ötezer holdas földbirtokos, anyja Szemere Krisztina. A családi emlékezet a tatárjárásig nyúlik vissza, amikor egyik őse a Muhi csatában felajánlotta lovát a menekülő királynak, aki ezért nemességet és Fái községet adományozta a családnak.

Gyermekevei

Miután szülei 1791-ben Gombára (Pest vármegye), apai nagyapja birtokára költöztek, Fáy gyermekeveit anyai nagyszülei birtokán, Gálszécsen töltötte. 1793 és 1799 között a sárospataki kollégiumban tanult, majd – elsősorban a német nyelv elsajátítása végett – tanulmányait négy éven át Pozsonyban folytatta. 1803. őszén tért vissza a pataki kollégiumba, ahol előbb filozófiát, később jogot hallgatott. 1803-ban elveszítette édesanyját, s ugyanabban az évben súlyos fertőzőbetegségben is szenvedett: a himlőt nyomát élete végig viselte arcán.

Ifjú évei

A sárospataki jogi tanulmányok után 1804-től Pesten lett joggyakornok, ahol aztán ügyvédi oklevelet szerzett kitűnő képesítéssel. Ügyvédkedés helyett azonban – atyja kedvéért – közigazgatási hivatalt vállalt: 1810-ben a pesti, 1812-ben pedig a váci járás alszolgabírója, majd szolgabírája lett. 1818-ban visszavonult gombai birtokára gazdálkodni, hogy mellette életét teljes egészében az irodalomnak és a társadalmi tevékenységnek szentelhesse. Szerette az irodalmat és az írókat: sokat olvasott, anyanyelvén s latin nyelvű római klasszikusokon (Cicero és Tacitus) kívül a modern felvilágosult német, francia, s angol irodalmat, 1807-től pedig már maga is írogatott. Háza csakhamar a fiatal írók találkozóhelye lett. Rendes látogatói voltak többek között unokabátyja Szemere Pál, Kisfaludy Károly, Vitkovics Mihály és Vörösmarty Mihály, aki a híres Fóti dalát éppen Fáy szőlőjében, egy szüreti mulatság alkalmával szavalta el. Eszmék érték tervvé a kis írói körben, melynek középpontja a mindenkit szívesen látó, jókedvű házigazda volt.

Fáy mint író lépett először a nyilvánosság elé, de miután 1823-ban Pestre költözött – mint Pest vármegye tekintélyes vezérfia – mindinkább a politikai és társadalmi téren fejtett ki tevékenységet. Erős gyakorlati érzékével, széleskörű ismereteivel és nagy fogékonyságával igen korán, még Széchenyi előtt, fölismerte gazdasági és kulturális elmaradottságunknak az okait, s már 1825-ben egy javaslatot terjesztett be, megjelölve az orvoslás eszközeit (színház, szabad ipar és kereskedelem, jobb büntető kódex, erkölcsnemesítés, javító ház, törvénykezés és közigazgatás javítása, takarékpénztár stb.).

Házassága

Fáynak nem volt jó véleménye a házasság intézményéről. Apja unszolására ugyan végigjárta Nógrád és Gömör vármegyék lányos-házait, azonban „nem talált” magához illő feleséget. Így aztán viszonylag későn, negyvenhat éves korában szánta el magát a házasságra: 1832. októberében vette el Sziráky Zsuzsikát, a főtí bíróné leányát, aki hat éves kora óta a Fáy-kúriában élt, hogy ott az úr „kinevelje magának”. A házasságkötéskor Gusztáv fiuk már hétéves volt.

Közéleti munkássága

Széchenyi színrelépését, különösen a Hitel megjelenését követően Fáy lelkesedéssel csatlakozott a „legnagyobb magyarhoz”, aki – felismerve benne a rokongondolkodású nemzetgazdát, akinek liberális eszméi rá is hatottak – szövetségesének fogadta. Előbb Pest vármegye gyűlésein, majd 1835-ben követte választva, az ellenzék egyik tekintélyes tagjaként az országgyűlésben szolgálta mesterkéletlen, magyaros józan beszédeivel a gazdasági és társadalmi reformok ügyét. A társadalom körében buzdítással és példaadással toborzott híveket eszméinek.

1836-ban Pest vármegye is táblabírájául választotta. Tevékenyen vett részt a kor minden kulturális és gazdasági mozgalmában. Széchenyi kedvéért belépett a Nemzeti Kaszinóba, melynek majdnem folytonosan a könyvtárosa volt, két ízben pedig igazgatója is (1835 és 1840). Az akadémia már az első nagygyűlésen, 1831-ben tiszteletbeli tagjává választotta. 1845-ben az igazgatótanács tagjaként, 1847-ben pedig helyettes elnökként tevékenykedett.

A Kisfaludy Társaság szintén már megalakulásakor, 1837. február 6-án igazgatójának választotta. 1834-35-ben Döbrentei Gáborral együtt a budai színtársulat igazgatója, majd az akadémia játékszíni bizottságának tagja, amely feladatai között szerepeltette a drámairodalom fejlesztését. Fáy egész életében sokat fáradozott a nemzeti színészetért.

Részt vett a Végegyelet alapításában, a Nemzeti Kör munkájában, sürgette a nevelőnőképző intézet felállítását, mert nemzeti szempontból károsnak tartotta a nevelőnők külföldről való importját. Munkásságának nevezetes köre volt a Pesten felállítandó protestáns főiskola és a két protestáns felekezet egyesítése érdekében kifejtett tevékenysége.

Pesti Első Hazai Takarékpénztár

Legnevezetesebb alkotása azonban a Pesti Első Hazai Takarékpénztár (a mai OTP Bank Rt. egyfajta jogelődjé), melynek eszméjét nemcsak a kishitűek, de még maga Széchenyi is kételkedéssel fogadta. Fáy azonban – miután Pest vármegye 1839. március 19-i gyűlésén megtette a fölállításra vonatkozó indítványt – minden energiájával és rábeszélő képességével hozzálátott terve megvalósításához. Sikerült is összeremteni az alaptőkét s az intézet 1840. január 11-én megkezdte működését. Fáy az alakuláskor segédigazgatóvá választották, mely tisztséget 1848-ig megtartotta. 1847-ben indítványozta – és ez ügyben komoly előkészületeket is tett –, hogy a takarékpénztárt bővítsék ki egy életbiztosítási osztállyal is, de az idő erre nem volt alkalmas. Mindazonáltal az intézet pár év alatt nem remélt módon fölvirágzott (hét év alatt 32 fiókkal bővült), kiállotta a szabadságharc viharait, s ma is egyike legnagyobb, legszilárdabb pénzintézeteinknek.

Visszavonulás a közélettől

Fáy a fontolva haladás híve volt, elhatárolta magát minden radikális eszmétől. A szabadságharc idején visszavonult gombai birtokára: Széchenyihez hasonlóan egyszerre idegenkedett a forradalomtól és a forradalom ellenségeitől. 1849 után életét főleg az irodalomnak és családjának szentelte. Ekkor adta ki munkái újabb sorozatát. Pestre visszatérve az íróársadalom nagy szeretettel ünnepelte meg 50 éves írói jubileumát, az akadémia üléséből pedig üdvözlő küldöttség tisztelte meg. Számos egyesület és intézet elnöke, választmányi tagja és jótévője volt. Minden közügyi kérdés érdekelte, mindegyikhez hozzászólt és elősegítette. Szemere Pál tréfásan, de találóan a „nemzet mindenésének” nevezte; valóban egyike volt nemzetünk legdolgosabb és leghasznosabb fiainak, aki egész életét a haza javának szentelte, önzetlenül, jutalmat nem várva, sőt inkább a magáéból áldozva. Sokrétű tevékenysége során mindig higgadt, józan és praktikus maradt, egészséges észjárással, nyugodtan és jó kedvvel intézte dolgait, mert sem fáradtság, sem pillanatnyi sikertelenség nem zavarta meg vidámságát, jólelkét, humorát. Méltán szolgált rá a «vidám bölcs» elnevezésre.

Fáy a kiegyezést előkészítő Deák Ferenc is tisztelte, de politikájához a sokféle betegséggel küszködő író és közembert már nem tudta igénybe venni. Hetvennyolcadik születésnapját még szeretetteljesen megünnepelték, azonban nem sokkal később bekövetkezett halála gyászba borította az egész országot. Arany János hódolatteljes nekrológban búcsúztatta.

Írói munkássága

Fontosabb művei:

Első könyve a Bokréta, mellyel hazájának kedveskedett (Pest, 1807.).

A dalokkal, mesékkel, epigrammákkal teli füzetet Kazinczy Ferenc buzdítására adta ki, s neki is ajánlotta.

1818-ban adta ki a Friss bokrétát.

Híres íróvá azonban mesegyűjteménye tette:

Fáy András eredeti meséi és aforizmái (Bécs 1820.), melynek még ugyanabban az évben második, majd 1825-ben (Pesten) harmadik kiadása is megjelent. Az Ezópus, Phaedrus és La Fontaine által ihletett mesegyűjtemény – a hozzácsatolt aforizmákkal – a liberalizmus propagandája és erkölcsi példatára.

Hivatalos irodalmi elismerést először 1824-ben kapott: elnyerte a 400 forintos Marcibányi-féle nagyjutalmat. Az összeget a sárospataki főiskolának adományozta. 1825-ben újabb gyűjteményt adott ki: Fáy András újabb eredeti meséi és aforizmái (2. kiadása 1828-ban, lefordították németre és angolra is).

Több mint hetedfélszáz az általa írt állatmesék, parabolák, aforizmak száma, melyekbe életelvit, tanácsait, észrevételeit burkolta, nagyon sok emberi vagy nemzeti gyarlóságot és előítéletet tesz nevetségessé. A közönség meg is értette a mesék célzásait, a korabeli példányszámok mutatják kedveltségüket. Fáy korán felismerte az idők szavát, jórészt úttörő munkát végzett, a magyar életből vett víg elbeszélés (Különös testamentom), valamint vígjáték (Régi pénzek) terén megelőzte Kisfaludy Károlyt.

Ő írta 1832-ben az első társadalmi regényt A Bélteky ház címmel (2 kötetben, Pest, 1832.), amelynek művészi szerkesztése ugyan kívánnivalót hagy maga után, és az oktató elmélkedés is elnyomja benne az elbeszélést, de egészséges szelleme, termékeny eszméi, valamint tősgyökeres magyar nyelvezete tisztos helyet jelölnek ki neki a magyar irodalom történetében.

Egyéb szépirodalmi munkái:

- Kedv-csapongások (2 kötetben, benne Régi pénzek és humoros novellák, Pest, 1824.)
- Hasznos házi jegyzetek (Pest, 1826.)
- A két Báthory (történelmi dráma 5 felvonásban, Pest, 1827.)
- Búzavirágok és kalászok (2 kötetben, 1853.)
- Jávör orvos és szolgája Bakator Ambrus (regény, Pest, 1855.)
- A szutyog-falviak (regény, 2 kötetben, Pest, 1856.)
- A Halmay-család („neveléstani mű” regényformában, Pest, 1858.)
- Hulló virágok (3 vígjáték és 3 elbeszélés)

Gyűjteményes kötetei

- Fáy András szépirodalmi összes munkái (8 kötetben, arcképpel, 1843-44.)
- Érzelgés és világ folyása, beszély levelekben (Budapest 1882. – Olcsó könyvtár)
- Fáy András összes beszélyei (3 kötetben, 1883.)
- A mátrai vadászat (vígjáték 3 felvonásban, 1886. – Olcsó könyvtár)
- A külföldiek (vígjáték 2 felvonásban, 1884. – Olcsó könyvtár)

A neveléssel kapcsolatos művei

- Próbátétel a mai nevelés két nevezetes hibáiról (Pest 1816)
- Nevelés (Pest, 1841.)
- A legegyszerűbb, természet- és tapasztalathűbb és gyakorlatibb nevelési rendszer (1835.)
- Oskolai és házi növendékélet (1860.)

Felekezeti, politikai, színügyi, közgazdasági és vegyes iratai

- Javaslat egy Pesten állítandó ref. főiskola tárgyában (1840.)
- Óramutató (1842.)
- Kelet népe nyugaton (Buda 1842., második bővített kiadás 1892.)
- Jelenkorban megjelent összeállítások a hon legközelebbi teendői körül (1846.)
- Jutalmazott felelet (a színészet ügyében, akadémiai pályamű) (Buda, 1834.)
- Hasznos házi jegyzetek (1828.)
- Terve a pestmegyei köznép számára felállítandó takarékpénztárnak (Buda, 1839.)
- A Pestmegye pártfogása alatt álló hazai első takarékpénztár szabályai (Pest, 1840.) (névtelenül, németül is)
- Az életbiztosító intézet terve (1848.)
- Adatok Magyarország bővebb ismertetésére (1854.)
- Az elszegényedések (Pest, 1862.)

A fentiek felül, a korabeli időszak sajtókiadványaiban, nagyszámban jelentek meg cikkei, melyek a magyar kultúra történetének megannyi értékes emlékei. Kéziratai az Országos Széchényi Könyvtárban lelhetők fel.